

Наталія ТКАЧУК

ОПТИМІЗАЦІЯ ВНУТРІШНЬОГО ПОТЕНЦІАЛУ БАНКУ ЩОДО НАРОЩЕННЯ ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ

Розглянуто доцільність застосування методики економічного аналізу для виявлення оптимальних внутрішніх джерел нарощення власного капіталу банків. Проведено аналіз впливу факторів на зміну величини власного капіталу групи найбільших банків на основі індексного методу. Запропоновано використовувати економіко-математичну модель визначення рівня внутрішньої капіталізації банку з врахуванням чинників впливу.

Use expediency of economic analysis for revealing bank equity capital gains optimum internal sources is considered. Factors influencing change of the equity capital value of a group of the largest banks on the index method basis are analyzed. Using the economic-mathematical model of inside capitalization of the bank level determination with influencing factors taken into account is proposed.

Однією з головних проблем банківської системи України дотепер залишається низький рівень капіталізації банків, наслідком цього є низька здатність банківської системи забезпечити економічне зростання країни необхідними за обсягами, ціною і термінами ресурсами. Як відомо, рівень капіталізації банківської системи залежить від забезпеченості власним капіталом кожного банку зокрема, а в перспективі - від їх потенційних можливостей нарощувати обсяги власного капіталу.

Серед основних джерел збільшення власного капіталу банку виділяють внутрішні та зовнішні. Вибір конкретного способу нарощення власного банківського капіталу обумовлюється темпами росту

капіталу і активів банку, допустимими затратами на залучення додаткового капіталу ззовні. Наприклад, якщо передбачається банком повільне зростання капіталу з урахуванням темпів росту активів, то його збільшення може бути досягнуте за рахунок внутрішніх джерел (наприклад, нерозподіленого прибутку), якщо ж планується швидке зростання активів, або у випадках неочікуваного збільшення капіталу задля виконання підвищених вимог регулюючого органу, необхідне нарощення власного капіталу можна здійснити за рахунок додаткової емісії акцій або залучення капіталу зовнішніх інвесторів. На практиці банківські установи з метою збільшення обсягів власного капіталу активно використову-

ють як внутрішні, так і зовнішні джерела одночасно, в залежності від реальних потреб і наявних можливостей.

В наукових колах питанню підвищення рівня капіталізації банків присвячені праці таких вчених як: М. Алексєєнка, О. Вожжова, І. Гуцала, О. Дзюблюка, Н. Маслак Н. Маслак, В. Прозорова, Н. Слав'янської, Р. Тиркало та ін. Висвітлюючи питання необхідності підвищення рівня забезпеченості банків власним капіталом згадані автори в основному зупиняються на зовнішніх джерелах поповнення капіталу (емісія акцій, залучення зовнішнього фінансування, субординованого боргу, об'єднання та злиття банківських установ), тоді як внутрішнім джерелам приділяється значно менше уваги. На нашу думку, чітко визначення конкретних внутрішніх джерел нарощення власного капіталу банків вимагає проведення попереднього ретроспективного аналізу особливостей формування власного капіталу із визначенням характерних тенденцій даного процесу, які і будуть визначальними при виборі джерела поповнення власного капіталу банками.

Метою нашого дослідження є виявлення оптимальних внутрішніх джерел поповнення власного капіталу банками на основі використання економіко-математичних методів аналізу та моделювання.

Для визначення найбільш ефективного внутрішнього джерела поповнення власного капіталу банку вважаємо за необхідне проведення оцінки ролі та значення основних його складових в процесі формування сукупної величини банківського капіталу для групи найбільших банків, які мають можливості збільшувати власний капітал саме за рахунок внутрішніх джерел – нерозподіленого прибутку, враховуючи значні обсяги їх активів.

Величина власного капіталу є функцією його складових, її можна предста-

вити сумою цих елементів і описати виразом:

$$Y(x) = \sum_{i=1}^5 x_i,$$

де $Y(x)$ – власний капітал банку, x_1 – статутний капітал, x_2 – резервний капітал, x_3 – результат минулих років, x_4 – результат поточного року, x_5 – інший капітал.

Разом з тим, величина власного капіталу банку та його складових змінюється з року в рік, тобто є функцією від часу: кожному періоду (t) властиві зміни, тоді обсяг власного капіталу в періоді t розраховується так:

$$y(t) = x_{1t} + x_{2t} + x_{3t} + x_{4t} + x_{5t}$$

Враховуючи вищевикладене, величина власного капіталу в нульовому періоді описується виразом: $y_0 = x_{10} + x_{20} + x_{30} + x_{40} + x_{50}$, в першому – $y_1 = x_{11} + x_{21} + x_{31} + x_{41} + x_{51}$, і так далі, в останньому шостому періоді – $y_6 = x_{16} + x_{26} + x_{36} + x_{46} + x_{56}$.

За величину приросту власного капіталу приймаємо різницю між обсягом власного капіталу поточного року та попереднього: $\Delta y = y_{t+1} - y_t$. Аналогічно виражаємо прирости складових власного капіталу: $\Delta x_i = x_{i+1} - x_i$. Обсяг приросту власного капіталу за період можна записати у вигляді різниці:

$$y_{t+1} - y_t = \sum_{i=1}^5 x_{i+1} - \sum_{i=1}^5 x_i \quad (1)$$

Проведемо перетворення виразу (1):

$$\begin{aligned} y_{t+1} - y_t &= \sum_{i=1}^5 x_{i+1} - \sum_{i=1}^5 x_i = (x_{1+1} - x_{1t}) + \\ &+ (x_{2t+1} - x_{2t}) + (x_{3t+1} - x_{3t}) + (x_{4t+1} - x_{4t}) + \\ &+ (x_{5t+1} - x_{5t}) = \Delta x_1 + \Delta x_2 + \Delta x_3 + \Delta x_4 + \Delta x_5 \end{aligned}$$

Таким чином, приріст функції (Δy) виражається сумою приростів її аргументів (Δx):

$$\Delta y = \sum_{i=1}^5 \Delta x_i \quad (2)$$

На ґрунті таких міркувань, використовуючи моделі зв'язку складових власного капіталу, нами проведений аналіз зміни його сукупної величини для найбільших банків (див. табл. 1). Зауважимо, що відповідно до нової класифікації НБУ до групи найбільших входять банки з активами, що перевищують 3,9 млрд. грн., станом на 1.01.2006 р. таких банків налічувалось 12.

За умови набуття від'ємного значення абсолютного відхилення будь-якої складової власного капіталу, його приріст буде зменшуватись. Оскільки формування обсягів власного капіталу групи банків можна вважати економічною системою, функцією котрої є збільшення результативного показника, то наявність від'ємних складових у ній буде свідчити про негативні тенденції формування такої системи, а їх вплив на сукупну величину власного капіталу слід класифікувати як негативний.

Дані таблиці 1 свідчать про те, що власний капітал найбільших банків упродовж досліджуваного періоду зростав за

рахунок збільшення всіх його складових, за винятком результату минулих років, який зменшувався у 2001, 2003, 2005 роках порівняно з попередніми періодами. Негативний вплив на зміну власного капіталу банків даної групи в 2000–2001 рр. мало зменшення іншого капіталу на 28,1 та 161,8 млн. грн., відповідно. Слід відмітити, що сукупний власний капітал даної групи банків у 2005 році збільшився на 4448,4 млн. грн., незважаючи на зменшення результату минулих років на 311,9 млн. грн.

З метою виявлення суттєвих тенденцій та закономірностей розвитку процесу формування власного капіталу найбільшими банками з подальшим викремленням найбільш ефективного та привабливого внутрішнього джерела наповнення власного капіталу проведено загальний аналіз зміни величини останнього з використанням прийому порівняння звітних даних діяльності банків першої групи (2005 рік) із базовим періодом (2000 рік) у два етапи:

1. Оцінка змін абсолютного значення власного капіталу банків і його складових базисним способом із виділенням

Таблиця 1

Динаміка впливу зміни абсолютних значень складових власного капіталу найбільших банків України на приріст його сукупної величини*

(млн. грн.)

Роки	Власний капітал					
	усього, Y	статутний капітал, x ₁	резервний капітал, x ₂	результат минулих років, x ₃	результат поточного року, x ₄	інший капітал, x ₅
	Δ Y	Δ x ₁	Δ x ₂	Δ x ₃	Δ x ₄	Δ x ₅
2000	358,0	214,2	17,8	141,5	12,6	-28,1
2001	141,8	153,0	80,9	-62,1	131,8	-161,8
2002	1324,6	597,5	58,7	143,3	163,5	361,6
2003	1045,5	1028,8	487,3	-554,0	65,7	17,7
2004	2702,3	1411,1	260,7	93,1	199,6	737,8
2005	4448,4	3115,9	777,6	-311,9	675,8	191,0

*Складено за: Вісник НБУ. – 2001. – № 3. – с. 16–19; 2002. – № 3. – с. 17–20; 2003. – № 3. – с. 19–22; 2004. – № 3. – с. 56–59; 2005. – № 3. – с. 58–63; 2006. – № 3. – с. 56–61.

чинників впливу на основі використання запропонованих моделей;

2. Оцінка впливу динаміки окремих елементів власного капіталу та їх структури на зміну темпу приросту результативного показника на базі використання індексного методу аналізу.

Перший етап аналізу передбачає визначення:

- абсолютного приросту складових власного капіталу та його сукупної величини базисним методом за формулами:

$$\Delta x_i = x'_i - x^0_i, \quad \Delta Y = Y' - Y^0,$$

де Δx_i – абсолютне відхилення складових власного капіталу, x'_i, x^0_i – абсолютні значення складових власного капіталу групи банків у звітному та базовому періодах відповідно, ΔY – абсолютне відхилення величини власного капіталу групи банків, Y', Y^0 – абсолютні значення власного капіталу групи банків у звітному та базовому періодах відповідно, i – елементи власного капіталу;

- відношення абсолютного відхилення кожної складової власного капіталу до загального приросту результативного показника:

$$d_i = \frac{\Delta x_i}{\Delta Y_n};$$

- відношення абсолютної зміни величини елементів власного капіталу до результативного показника базового періоду:

$$z_i = \frac{\Delta x_i}{Y^0_n} \times 100\%;$$

- процентної зміни відносно базового періоду загального обсягу власного капіталу банків під впливом процентної зміни кожної його складової згідно моделі:

$$\frac{\Delta Y}{Y^0} = \sum_{i=1}^5 \frac{\Delta x_i}{Y^0} \times 100\%;$$

Уявлення про вплив на динаміку сукупної величини власного капіталу групи банків відносної зміни окремих його складових і одночасно їх структури дає другий етап аналізу, в основі якого покладений індексний метод, який передбачає послідовність розрахунків наступних показників:

- питомої ваги елементів власного капіталу в загальному його обсязі:

– в базовому періоді:

$$w^0_i = \frac{x^0_i}{Y^0} \times 100\%,$$

– у звітному періоді:

$$w'_i = \frac{x'_i}{Y'} \times 100\%;$$

- індексів складових власного капіталу:

$$I_x = \frac{x^1_i}{x^0_i},$$

де I_x – індекс (темп зміни) складових власного капіталу групи банків;

- індексу загальної величини власного капіталу згідно моделі:

$$I_Y = \frac{Y^1}{Y^0} = \sum_{i=1}^5 I_{x_i} w^0_x$$

де I_Y – індекс (темп зміни) власного капіталу групи банків.

Результати практичного застосування запропонованої методики аналізу власного капіталу групи найбільших банків подано в табл. 2.

Дані табл. 2 засвідчують, що загальне зростання обсягів власного капіталу групи банків у звітному періоді порівняно з базовим на 9662,6 млн. грн., або майже в 4 рази супроводжувалося фактичним збільшенням усіх його складових, за винятком результату минулих років, обсяг якого зменшився на 691,6 млн. грн., або на 28,3%. Найбільшу частку в збільшен-

Таблиця 2

**Аналіз динаміки власного капіталу найбільших банків України
в розрізі його складових***

(млн. грн.)

Складові власного капіталу банків, i	2000 рік		2005 рік		Темп росту I_i	Відхилення		
	Сума, x_i^0	w_{in}^0 , %	Сума, x_i^1	w_{i1}^0 , %		суми, Δx_i	z_i , %	d_i , %
Статутний капітал	882,4	36,1	7188,7	59,4	8,15	6306,3	257,8	65,3
Резервний капітал	144,3	5,9	1809,5	14,9	12,54	1665,2	68,1	17,2
Результат минулих років	938,3	38,4	246,7	2,0	0,26	-691,6	-28,3	-7,2
Поточний результат	21,3	0,9	1257,7	10,4	59,05	1236,4	50,5	12,8
Інший капітал	460,0	18,8	1606,3	13,3	3,49	1146,3	46,9	11,9
Усього	2446,3	100	12108,9	100	4,95	9662,6	395,0	100

*Складено за: Вісник НБУ. – 2001. – № 3. – С. 16–19; 2006. – № 3. – С. 56–61.

ні сукупного власного капіталу має статутний капітал – 65,3%, участь резервного капіталу банків – 17,2%, питома вага поточного фінансового результату та іншого капіталу знаходиться в межах 11–13%.

Структура сукупного обсягу власного капіталу банків у базовому періоді пояснює невідповідність між темпами зростання окремих його складових та рівнем впливу цих змін на динаміку загальної його величини. Результати використання індексного методу для найбільших банків узагальнено в табл. 3.

Аналізуючи дані табл. 3 відмітимо, що темп зміни обсягів власного капіталу групи найбільших банків упродовж до-

сліджуваного періоду складає 4,95 рази або 495% у тому числі за рахунок впливу факторів:

- динаміки фактичної величини складових власного капіталу:

– статутного капіталу:

$$I_{x_1} = \frac{x_1^1}{x_1^0} = \frac{7188,7}{882,4} = 8,15;$$

– резервного капіталу:

$$I_{x_2} = \frac{x_2^1}{x_2^0} = \frac{1809,5}{144,3} = 12,54;$$

– результату минулих років:

$$I_{x_3} = \frac{x_3^1}{x_3^0} = \frac{246,7}{938,3} = 0,26;$$

Таблиця 3

Фактори впливу на динаміку власного капіталу найбільших банків України

Складові власного капіталу (фактори впливу)	Величина впливу		
	сукупна, в разях	в тому числі за рахунок:	
		динаміки складових, у разях	структури складових, %
Статутний капітал	2,94	8,15	36,1
Резервний капітал	0,74	12,54	5,9
Результат минулих років	0,09	0,26	38,4
Поточний результат	0,53	59,05	0,9
Інший капітал	0,65	3,49	18,8
Усього	4,95	4,95	100,0

– результату поточного року:

$$I_{x_4} = \frac{x_4^1}{x_4^0} = \frac{1257,7}{21,3} = 59,05;$$

– іншого капіталу:

$$I_{x_5} = \frac{x_5^1}{x_5^0} = \frac{1606,3}{460,0} = 3,49.$$

- структури складових власного капіталу в базовому періоді:

– статутного капіталу:

$$w_1^0 = \frac{x_1^0}{\sum_{i=1}^5 x_i^0} = \frac{882,4}{2446,3} \times 100\% = 36,1\%;$$

– резервного капіталу:

$$w_2^0 = \frac{x_2^0}{\sum_{i=1}^n x_i^0} = \frac{144,3}{2446,3} \times 100\% = 5,9\%;$$

– результату минулих років:

$$w_3^0 = \frac{x_3^0}{\sum_{i=1}^5 x_i^0} = \frac{938,3}{2446,3} \times 100\% = 38,4\%;$$

– результату поточного року:

$$w_4^0 = \frac{x_4^0}{\sum_{i=1}^5 x_i^0} = \frac{21,3}{2446,3} \times 100\% = 0,9\%;$$

– іншого капіталу:

$$w_5^0 = \frac{x_5^0}{\sum_{i=1}^5 x_i^0} = \frac{460}{2446,3} \times 100\% = 18,8.$$

Таким чином, індекс фактичної зміни власного капіталу групи найбільших банків становить:

$$\begin{aligned} I_Y &= \sum_{i=1}^5 I_{x_i} w_{x_i}^0 = \\ &= I_{x_1} \times w_{x_1}^0 + I_{x_2} \times w_{x_2}^0 + I_{x_3} \times \\ &= w_{x_3}^0 + I_{x_4} \times w_{x_4}^0 + I_{x_5} \times w_{x_5}^0 = \\ &= 8,15 \times 0,361 + 12,54 \times 0,059 + 0,26 \times 0,384 + \\ &= 59,05 \times 0,009 + 3,49 \times 0,188 = 4,95. \end{aligned}$$

Досить високі темпи росту власного капіталу досліджуваної групи банків упродовж 2000–2005 рр. (майже 5 раз), зумовлені, в першу чергу, динамікою статутного капіталу (2,94 раза). Найменший вплив – 9% мав результат минулих років, хоча питома вага його в базовому період була найбільшою – 38,4%, але динаміка низька – 26%. Обернена ситуація з результатом поточного року: незважаючи на збільшення обсягу прибутку в 59 разів, мала його частка базового періоду в сукупному обсязі власного капіталу (0,9%) зумовили збільшення результативного показника за рахунок впливу цього фактору лише на 53%.

З отриманих результатів аналізу стає очевидним, що основним внутрішнім джерелом нарощення власного капіталу найбільших банків можна вважати збільшення статутного капіталу за рахунок додаткової емісії акцій і чистий прибуток (не враховуючи резервний капітал, формування якого здійснюється також за рахунок відраховань з нерозподіленого прибутку).

Слід відмітити, що для будь-якого банку нерозподілений чистий прибуток є функцією його інвестиційної, фінансової та дивідендної політики, а також кінцевим результатом її здійснення. З одного боку, чистий прибуток можна розглядати, як самостійну складову, що входить до власного банківського капіталу й має здатність його збільшувати за рахунок зростання своєї абсолютної величини внаслідок збільшення доходності активних операцій і зниження рівня їх ризику. З іншого боку, нерозподілений прибуток банку є джерелом поповнення власного капіталу, оскільки після сплати податків він розподіляється за двома основними напрямками: виплата дивідендів акціонерам і фінансування подальшої діяльності банку (реінвестування прибутку).

В контексті вищесказаного вважаємо за доцільне виокремити два основних

способи поповнення власного капіталу банків за рахунок прибутку. По-перше, це безпосереднє нарощення обсягів чистого прибутку як складової власного капіталу банків шляхом збільшення доходності активних операцій відповідно до здійснюваної кредитно-інвестиційної політики. При цьому не потрібно забувати, що при розширенні діапазону активів гостро постає питання оцінки реального розміру ризику та його мінімізації, необхідності створення внутрішніх резервів з ліквідних безризикових активів з метою компенсації можливих втрат. Потрібно підкреслити, що аналітичні служби банку не завжди здатні реально оцінити ступінь ризику банківських активів, тому важливим аспектом у прагненні отримати більші доходи за активними операціями має бути вдосконалення системи контролю за ризиками.

Другим способом використання чистого прибутку банків як внутрішнього джерела нарощення власного капіталу є його капіталізація, тобто спрямування частини або всього прибутку на реінвестування – поповнення капітальної бази банку. В даному аспекті можливостей нарощення капітальної бази за рахунок внутрішніх джерел вагомую роль відіграє дивідендна політика банку, яка визначає співвідношення між прибутком, який спрямовується на поповнення власного капіталу та розміром дивідендних виплат акціонерам банку. Акціонери банку, з точки зору черговості виплати винагороди за вкладений капітал у діяльність банківської установи, займають другу позицію порівняно з вкладниками та іншими кредиторами, оскільки отримують дивіденди після того, як буде визначений чистий прибуток банку. Тому, враховуючи підвищений рівень ризику, що беруть на себе акціонери (ймовірність отримання банком збитків), вони мають отримувати і вищу винагороду за свою

участь у капіталі банківської установи в формі дивідендів або зростання курсової вартості акцій.

Зауважимо, що зростання курсу акцій банку на фінансовому ринку відбувається саме за умов регулярних виплат дивідендів та збільшення їх розмірів. Але не варто забувати, що високий рівень дивідендних виплат хоч і приваблює акціонерів, але водночас сповільнює процес накопичення капіталу, що може призвести до звуження діапазону активних операцій банку, які приносять доходи та відповідного зростання рівня ризику та зниження надійності банку. В той же час, низький рівень дивідендів чи систематичне спрямування прибутку на капіталізацію (а отже, несплата дивідендів) призводить до зниження ринкової вартості акцій банку, спонукає власників до їх продажу, що означає відплив банківського капіталу та втрату потенційних інвесторів. Така дивідендна політика може створити для банку проблеми із залученням капіталу в майбутньому, оскільки акції з низькими дивідендами не матимуть попиту на фондовому ринку (навіщо володіти акціями банку, які не приносять доходу, й можливості зростання курсової вартості яких у майбутньому невизначені в зв'язку з нерозвинутим вторинним ринком цінних паперів у вітчизняній економіці). За таких обставин, для стимулювання банків щодо капіталізації прибутку може бути запровадження пільгових умов з оподаткування частини нерозподіленого прибутку, яка спрямовується на поповнення власного банківського капіталу.

Враховуючи вищенаведене зазначимо, що дивідендна політика банку має бути оптимальною, максимально враховувати як потреби акціонерів, так і необхідність нарощення капітальної бази. В цьому й полягає основне завдання банківського менеджменту щодо управ-

ління прибутком і власним капіталом. Як свідчить сучасна світова банківська практика, раціональною є така дивідендна політика, яка максимізує ринкову вартість банківських акцій, а отже й цінність самого банку. В такому випадку банківська установа має можливість зберегти вже існуючих акціонерів і успішно залучати нових. Досить важливим є те, щоб дохідність банківських акцій не була нижчою за дохідність інших видів інвестицій з таким же рівнем ризику.

Рівень внутрішньої капіталізації банку, який характеризує його здатність нарощувати власний капітал саме за рахунок реінвестування частини нерозподіленого прибутку, розраховується таким чином [1]:

$$G = ROE \times k_r,$$

де G – рівень внутрішньої капіталізації, ROE – прибутковість капіталу, k_r – коефіцієнт накопичення чистого прибутку, що реінвестується банком.

Знаючи яку частку нерозподіленого прибутку банківська установа спрямовує на дивідендні виплати акціонерам (k_v – коефіцієнт дивідендних виплат), можна легко знайти частку прибутку, що залишається банком для подальшого реінвестування:

$$k_r = 1 - k_v.$$

З метою виявлення факторів, що мають безпосередній вплив на процес формування та нарощення власного банківського капіталу за рахунок реінвестування прибутку пропонуємо застосувати методику декомпозиційного аналізу власного капіталу – модель Дюпона (du Pont), яка дозволяє дослідити залежність між показниками прибутковості та ризику банку [2, 68]:

$$ROE = ROA \times MK, \quad (3)$$

де ROA – прибутковість активів, MK – мультиплікатор капіталу.

Звернемо увагу: сутність аналізу Дюпона полягає в тому, що коефіцієнти формули (3) можна представити у вигляді множини інших співмножників:

$$ROE = SP \times PA \times MK,$$

де SP – маржа прибутку,

$$SP = \frac{NP}{GE}, \quad PA - \text{дохідність активів,}$$

$$PA = \frac{GE}{A}, \quad NP - \text{чистий прибуток,}$$

GE – валовий дохід, A – сукупні активи.

Виходячи з вищевикладеного, рівень внутрішньої капіталізації банку можна виразити з врахуванням усіх факторів впливу на основі такої залежності показників:

$$G = SP \times PA \times MK \times k_r, \quad (4)$$

Отже, внутрішня здатність банку формувати і нарощувати капітал за рахунок прибутку характеризується чотири-факторною мультиплікативною моделлю й залежить від маржі прибутку (SP), доходності використання активів (PA), мультиплікатора капіталу (MK) та коефіцієнта реінвестування (k_r).

Зауважимо, що збільшення будь-якого з даних факторів, безумовно, призведе до зростання рівня внутрішньої капіталізації банку. Тому при визначенні маржі прибутку (SP) слід враховувати зміни в динаміці частки резервів на можливі втрати за кредитами, сплачених податків, процентних і непроцентних доходів у валовому доході банку, а доходність використання активів (PA) залежить від зміни доходності окремих їх складових, які приносять процентний дохід і непроцентний дохід банку.

Досить важливим, на нашу думку, є розуміння величини мультиплікатора капіталу (MK), який являє собою співвідношення активів банку до власного капіталу, оскільки його зростання озна-

чає підвищення ризиковості структури балансу: на одиницю власного капіталу припадає більша сума залученого капіталу банку. Звернемо увагу, що для банківського бізнесу властивим є високе значення мультиплікатора капіталу, зазвичай він дорівнює 20–25 одиницям. Але, водночас, низький рівень мультиплікатора капіталу ще не є ознакою зниження ризиковості діяльності банку, найчастіше така ситуація свідчить про незначну частку даного банку на ринку. Наслідком цього в подальшому можуть стати високі процентні витрати банку щодо залучення капіталу, які ведуть до неухильного зростання рівня ризику таких операцій, за рахунок здійснення яких банк намагається покрити свої витрати. Для забезпечення стабільного зростання пасивів балансу банку, і власний капітал, і зобов'язання повинні збільшуватись пропорційно. Тому, навіть за умови зниження прибутковості активів (*ROA*) для забезпечення бажаного рівня прибутковості капіталу банк може погодитися на вищий ризик за рахунок максимально можливого використання боргових зобов'язань (збільшення мультиплікатора капіталу). Отже, якщо банківська установа зацікавлена в покращенні забезпеченості власним капіталом, то вона повинна зосередитись, в першу чергу, на підвищенні прибутковості (капіталу, активів), скороченні витрат, оптимізації фінансової та дивідендної політики.

З метою виявлення розміру впливу вищенаведених чинників на здатність банку нарощувати власний капітал за рахунок чистого прибутку проведемо факторний аналіз рівня внутрішньої капіталізації банку на основі запропонованої моделі (4) за допомогою модифікованого методу ланцюгових підстановок у три етапи [3, 289]:

1. Визначення загальної зміни рівня внутрішньої капіталізації банку в звітно-

му періоді порівняно з базовим (ΔG):

$$\Delta G = G' - G^0,$$

де G' – рівень внутрішньої капіталізації звітного періоду;

G^0 – рівень внутрішньої капіталізації попереднього періоду.

2. Оцінка кількісного впливу факторів на відхилення за рівнем внутрішньої капіталізації банку:

- вплив зміни маржі прибутку:

$$\Delta G_{SP} = (SP' - SP^0) \times PA^0 \times MK^0 \times k_r^0,$$

де $(SP' - SP^0)$ – відхилення маржі прибутку,

PA^0 – дохідність активів банку попереднього періоду,

MK^0 – мультиплікатор капіталу попереднього року,

k_r^0 – коефіцієнт реінвестування прибутку попереднього року;

- вплив зміни дохідності активів:

$$\Delta G_{PA} = SP' \times (PA' - PA^0) \times MK^0 \times k_r^0,$$

де SP' – маржа прибутку звітного періоду,

$(PA' - PA^0)$ – відхилення за дохідністю банківських активів;

- вплив зміни мультиплікатора капіталу:

$$\Delta G_{MK} = SP' \times PA' \times (MK' - MK^0) \times k_r^0,$$

де PA' – дохідність банківських активів звітного періоду,

$(MK' - MK^0)$ – відхилення мультиплікатора капіталу;

- вплив зміни коефіцієнта реінвестування:

$$\Delta G_{k_r} = SP' \times PA' \times MK' \times (k_r' - k_r^0),$$

де MK' – мультиплікатор капіталу звітного періоду;

$(k_r' - k_r^0)$ – відхилення коефіцієнта реінвестування прибутку.

3. Визначення сукупного впливу факторів на рівень внутрішньої капіталізації банку:

$$\Delta G = \Delta G_{SP} + \Delta G_{PA} + \Delta G_{MK} + \Delta G_{k_r}.$$

Факторний аналіз рівня внутрішньої капіталізації банку А

№	Показники	2004 рік	2005 рік	Відхилення (+, -)
1.	Чистий прибуток, тис. грн.	60107	85711	+25604
2.	Сукупні активи, тис. грн.	5157914	7068331	+1910417
3.	Валовий дохід, тис. грн.	496776	1022567	+525791
4.	Власний капітал, тис. грн.	547156	909855	+362699
5.	Маржа прибутку, %	12,10	8,38	-3,72
6.	Доходність активів, %	9,63	14,47	+4,84
7.	Мультиплікатор капіталу	9,4	7,7	-1,7
8.	Коефіцієнт реінвестування, %	50,0	80,0	+30,0
9.	Рівень внутрішньої капіталізації, %	5,47	7,47	+2,0
10.	Вплив факторів (+,-):			
	• маржі прибутку, %			-1,68
	• доходності активів, %			+1,91
	• мультиплікатора капіталу			-1,03
	• коефіцієнта реінвестування, %			+2,8

Результати практичного застосування вищевикладеної техніки факторного аналізу показали, що рівень внутрішньої капіталізації банку А в 2005 році складає 7,47%, що на 2% більше, ніж у попередньому році (табл. 4).

Можна вважати, що зростання активів є виправданим лише на 7,47%, оскільки це не призведе до концентрації фінансових ризиків (саме таку частку сукупного капіталу даний банк здатний сформува-ти за рахунок внутрішньої капіталізації). Потрібно зазначити, що на збільшення рівня внутрішньої капіталізації позитивно вплинуло зростання таких факторів, як: доходності активів на 4,84%, тобто ефективніше використання активів (величина впливу 1,91%), коефіцієнта реінвестування на 30% (величина впливу 2,8%), негативний вплив мало зниження: маржі прибутку на 3,72%, тобто послаблення ефективності контролю за витратами банку (величина впливу 1,68%) та мультиплікатора капіталу на 1,7 (величина впливу 1,03%). Зменшення мультиплікатора капіталу свідчить про поліпшення рівня достатності капіталу,

проте це призвело до зниження прибутковості капіталу.

Доцільно відзначити, що збільшення власного капіталу за рахунок реінвестування чистого прибутку має свої позитивні та негативні моменти. Так до переваг даного джерела поповнення власного капіталу банків слід віднести такі:

- простота і швидкість (переведення коштів здійснюється з одного бухгалтерського рахунку на інший);
- відсутність додаткових затрат на залучення капіталу;
- незалежність від ринкової кон'юнктури;
- відсутність загрози розширення кола власників і втрати таким чином контролю над банком.

Водночас, не слід забувати про негативні моменти такого способу нарощення власного капіталу:

- значна ймовірність зменшення дивідендних виплат акціонерам;
- виникнення проблеми зниження курсу банківських акцій на фондовому ринку, що утруднить залучення нових акціонерів;

- сповільнення темпів збільшення власного капіталу;
- висока чутливість власного капіталу в процесі його генерації до коливань відсоткових ставок і змін економічних умов фінансового ринку.

На нашу думку, з метою стимулювання процесів нарощення власного капіталу банків шляхом капіталізації нерозподіленого прибутку потрібно ввести пільги щодо звільнення від оподаткування тієї частини прибутку, яка буде реінвестуватися, а також виплачених дивідендів акціонерам у формі емітованих банком акцій.

Підсумовуючи вищевикладене можна зробити такі висновки:

По-перше, найоптимальнішим внутрішнім джерелом поповнення власного капіталу досліджуваної групи банків слід вважати чистий прибуток, який одночасно є і складовою власного капіталу, і джерелом його нарощення. Але не слід забувати, що дане джерело поповнення власної капітальної бази є прийнятним ще й для великих банків. Разом з тим не всі малі та середні банківські установи (з урахуванням незначних прибутків), можуть збільшувати власну капітальну базу саме за рахунок таких внутрішніх ресурсів. Ці банки повинні вести пошук зовнішніх ефективних джерел поповнення власного капіталу.

По-друге, нерозподілений прибуток банку слід розглядати і як функцію інвестиційної, фінансової та дивідендної політики банків. Використання індексного методу аналізу засвідчило наявність тісного зв'язку між динамікою абсолютної величини його складових елементів та їх структурою базового періоду, що в сукупності формує

загальну величину впливу кожної складової на результативний показник.

По-третє, дослідження способів використання нерозподіленого прибутку для збільшення капітальної бази, показало, що найбільш прийнятним може бути капіталізація прибутку. При цьому досить важливим є врахування всіх факторів впливу на рівень внутрішньої капіталізації банківської установи відповідно до запропонованої мультиплікативної моделі: маржі прибутку, доходності використання активів, мультиплікатора капіталу та коефіцієнта реінвестування.

По-четверте, як і будь-який спосіб, капіталізація банківського прибутку має свої позитивні та негативні моменти, які потрібно комплексно враховувати при виборі саме цього джерела додаткового поповнення капітальної бази банку.

Подальші наукові дослідження будуть спрямовані на вивчення зовнішніх джерел і способів нарощення власного капіталу вітчизняних банків.

Література

1. Синки Дж. *Управление финансами в коммерческих банках*. – М.: Catallaxy. 1994. – 820 с.
2. Примостка Л. О. *Фінансовий менеджмент у банку: Підручник*. – 2-ге вид., доп. і перероб. – К.: КНЕУ. – 468 с.
3. Ткачук Н. М. *Декомпозиційний аналіз внутрішньої капіталізації банку // Тези доповідей і виступів III Всеукраїнської наукової конференції студентів, аспірантів і молодих вчених "Перспективи та пріоритети розвитку економічного аналізу" / За ред. канд. економ. наук Іоніна Є. Є. – Донецьк: ТОВ "Юго-Восток, Лтд". – 2006. – 376 с.*